

Principy práce s nadanými

Nadané děti jsou pokládány za děti se speciálními vzdělávacími potřebami a je třeba jim poskytovat adekvátní podmínky pro rozvoj jejich potenciálu. Je velmi důležité, aby v procesu vzdělávání byly těmto dětem nabízeny rozmanité možnosti pro podporu a rozvoj nadání a aby byl rovněž respektován jejich individuální potenciál.

Intelektově nadané děti mají:

- výrazný vývojový náskok v jedné nebo více oblastech
- výrazně jiné pracovní tempo
- rozdílnou kvalitu výkonů
- odlišnou šířku a hloubku zájmů než ostatní děti (Laznibatová, 2007)

Jedná se tedy o děti, které pracují rychleji, lépe a jsou výkonnější než ostatní. Výchovně – vzdělávací proces by tedy měl být pružný a měl by vytvořit podmínky pro rozvoj individuálních předpokladů a potřeb nadaných dětí a také respektovat jejich specifické zájmy.

Obecné principy práce s mimořádně nadanými

V rámci forem vzdělávání nadaných dětí, které jsou v současné době školám doporučovány, je vhodné využívat níže uvedené principy (Fořtík a Fořtíková 2007, Hříbková, 2009, upraveno):

• Neautoritativní komunikace

Nadané děti mají v tomto věku často silný pocit vlastní autonomie. Její narušení berou jako velkou osobní křivdu. Nejvíce se jich může dotýkat, pokud rodič i pedagog volí autoritativní styl výchovy a komunikace, kdy platí zákazy a příkazy bez dalšího vysvětlení sledovaného záměru. Dítě prožívá pocity neporozumění vzniklé situaci a brání se buď útokem nebo uzavíráním do sebe.

• Pozorné naslouchání

U nadaných dětí je velmi důležité pozorné naslouchání jejich potřebám a respektování jejich názoru. (Nadaní lidé ve velmi útlém věku, pokud jsou výrazně komunikativní, jsou schopni celé hodiny líčit své zkušenosti, které zažili, vyprávět podle vlastní fantazie, vymýšlet nová pravidla her pro celý kruh rodiny i přátel).

• Nenutit nadané dítě do činnosti

Nadané děti mají často rády svá pravidla, rády samy řídí činnost druhých. Nemusí být ochotny přijímat pravidla dospělých. Pokud se jejich odmítání soustředí na to, že potírají pořádek a ektují stanovená pravidla, je samozřejmě třeba zasáhnout, ale pokud bychom se orientovali na nerespektují stanovená pravidla, je samozřejmě třeba zasáhnout, ale pokud bychom se orientovali na přehnané strukturování jejich času a třeba i hry, mohli bychom ničit přirozenou touhu dětí po vlastním objevování a nalézání nových principů vlastní cestou.

• Prostor pro prezentaci dítěte

Každé dítě by mělo zažívat pocit, že se jemu samotnému něco podařilo. Obdiv dospělých i vrstevníků, pocit uznání a pochvaly je pro harmonický rozvoj osobnosti klíčový. K tomu přirozeně přispívají možnosti prezentovat své dovednosti, výtvary a nápady.

• Společné hodnocení činností

Nadané děti bývají někdy citlivé na kritiku. Přímé kritice se dá vyhnout, pokud má dítě prostor nejprve samo výsledek své činnosti zhodnotit. Dostane tak možnost nejen citlivě posoudit své nedostatky, ale učí se také reflektovat vlastní výkon a postupně poznává, že kritika může být i velmi pozitivním faktorem rozvoje.

• Realistická očekávání

Je žádoucí, aby očekávání rodičů i pedagogů vůči nadanému dítěti byla realistická. Příliš nízká očekávání mohou způsobit stagnaci ve vývoji a zpomalit rozvoj potencialit dítěte.

Nadměrná očekávání mohou dítě frustrovat, protože je nedokáže splnit a může se cítit pod tlakem okolí.

• **Společnost nadaných dětí**

Pro rozvoj sociálních dovedností a rozumových schopností je důležité, aby se dítě setkávalo s vrstevníky, kteří jsou také extrémně nadaní. Děti tak mohou navzájem konfrontovat své poznatky a současně sdílet zkušenosti, zážitky i problémy.

Rozvíjení potenciálu nadaných dětí na základní škole

Základem vzdělávání nadaných dětí je vypracování edukačních postupů a vytvoření adekvátních podmínek, které podporují rozvoj intelektového i sociálního potenciálu dítěte. Rovnoměrným rozvojem všech těchto aspektů by se měl zabezpečit harmonický vývoj osobnosti nadaného dítěte.

Výuku nadaných dětí lze zpestřit využíváním následujících forem, které flexibilně reagují na jejich aktuální potřeby a současně podporují rozvoj nadání (Laznibatová, 2007):

- **Učení objevováním** je založeno na tom, že se u dětí vzbudí zvědavost. Dětem by neměla být prezentována pravidla a poučky, ale měl by v nich být vzbuzen zájem o jevy jako takové a vést je k tomu, aby je samy objevovaly a poznatky o nich dokázaly samostatně formulovat.
- **Učení hrou** vychází z přirozených sklonnů dítěte hrát si. Hra zde slouží jako motor učení. Na základní škole je využívání tohoto principu velmi důležité. Celkový přístup závisí na fantazii učitele.
- **Forma volného učení** je založena na tom, že si děti v některých vyučovacích hodinách samy vybírají obsah probírané látky, dále např. s kým budou pracovat ve skupině, časové rozvržení apod.
- **Učení komunikací** je založeno na tom, že se děti učí vyjadřovat svoje pocity a názory. Může se realizovat formou komunitního kroužku na počátku či konci vyučovací hodiny. Učitel zde má čas a prostor k navození optimální sociální i emocionální atmosféry. Děti potom mohou v uvolněné a dobré pohodě přistupovat k učení.
- **Informující učení** je typem frontální výuky. Při tomto typu učení záleží na učiteli, jakým způsobem podá učební látku. Výklad by neměl být monotónní a nezáživný. Děti vnímají nejen informace, které učitel předává, ale velmi citlivě také vnímají jeho osobnost, náladu, vztah k dětem a další charakteristiky.
- **Učení cvičením a opakováním.** I pro nadané děti je důležité opakování probírané látky. Zvláště v akcelerované formě výuky je vhodné ověřit si, zda děti mají dané poznatky dostatečně upevněné. Opakování a procvičování by se mělo realizovat atypickým způsobem, netradičně tak, aby vždy bylo v úloze jiné, nové zadání. Je totiž známo, že nadané děti nemají rády časté opakování známých věcí.
- **Orientované učení.** Jedná se o učení prostřednictvím formulace otázek, resp. workshopů nebo dětských výzkumů. Dětem je přednesen netypický problém, pro který mají najít řešení. Jsou podněcovány k vyhledávání nových informací, interpretaci získaných údajů a prezentování výsledků.

Rozdílné instrukce

Jedná se o výukový proces diferenciací, čímž se rozumí strategie a opatření, při kterých je respektována rozdílná úroveň žáků. Podstatou je nevyučovat žáky podle jednotné šablony, která předpokládá, že jsou všichni žáci na stejné úrovni, ale přistupovat k nim diferencovaně dle jejich stupně intelektového vývoje, konkrétních schopností a zájmů.

Vyučující aktivně plánuje různé přístupy u konkrétního žáka dle toho:

- co se žák má naučit
- jakým způsobem se bude učit
- jak bude naučenou látku prezentovat
- jakým způsobem bude prověřována

Cílem této strategie je, aby se každý žák naučil co nejefektivněji maximální množství učiva a znalostí, které je právě on schopen zvládnout.

Přizpůsobování instrukce podle typu inteligence (Mechlová, Malach, 2010):

dimenze inteligence	typ instrukce
jazyková	formuluj myšlenky svými vlastními slovy, vlastním způsobem
matematicko-logická	udělej si přehled, seznam hlavních bodů v logické posloupnosti
vizuálně prostorová	vytvoř pojmovou mapu
tělesně-pohybová	sestav model, manipuluj s předmětem (odlišným způsobem)
hudební	napiš si slogan, píseň nebo rap, v něm zohledni, co ses naučil
interpersonální	prodiskutuj, co ses naučil, s někým jiným
intrapersonální	přemýšlej, proč ti na předmětu záleží
přírodopisná	urči vlastnosti jevu a začleň jej do systému
existenciální	jak jsme se zde ocitli?

Základní princip:

PŘIZPŮBOVAT KURIKULUM ŽÁKOVI, NIKOLI ŽÁKA KURIKULU.

Rozvíjení potenciálu nadaných dětí předškolního věku

Nadání se musí rozvíjet. Všechny metody rozvoje, které doporučujeme pro použití při práci s nadanými dětmi, lze úspěšně využívat i při práci s ostatními dětmi – někdy beze změny, někdy v modifikované nebo snazší variantě.

- **Rozvoj v předškolním období by měl být zaměřen v první řadě na osobnostní a emocionální charakteristiky dítěte.** V tomto období jsou položeny základy osobnosti, které později nelze změnit, ale pouze do určité míry modifikovat. Osobnostní charakteristiky jsou pro projevení nadání stejně důležité jako intelektový potenciál. Soustředíme se zejména na **rozvoj volných vlastností, pozitivního myšlení a sociálních dovedností.**
- **Rozvoj znalostí a dovedností v předškolním věku by měl být všestranný.** Vhodné jsou obohacující programy rozšiřující všeobecný rozhled dětí, prohlubující jejich dosavadní znalosti v různých oblastech. **Není vhodné rozvíjet pouze silné stránky dítěte, je třeba také pracovat s ostatními stránkami osobnosti dítěte.**
- **Využití všech příležitostí pro rozvoj dítěte.** Například vybíráme dítěti složitější úkoly či úkoly, které mají více možných řešení, které nabízejí prostor pro vlastní kreativitu.